

УДК 378.018.8:373.2.011.3-051:[373.2:331.103.2](045)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИМОГИ ДО ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія Макарчук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-1383-121X

E-mail: makarchukvika10@gmail.com

У статті розкриті особливості підготовки майбутніх педагогів до роботи в закладах дошкільної освіти в аспекті вимог до їх професійної діяльності. Встановлено, що майбутнім педагогам закладу дошкільної освіти, насамперед, необхідно проводити роботу з батьками, оскільки найближчим оточенням дитини є сім'я. Розкрито окремі аспекти діяльності майбутніх вихователів, у якій вони мають звертати увагу на індивідуальне визначення фізичного навантаження дітей. Розкрито можливості закладу дошкільної освіти у побудові свого функціонування в руслі сучасності, його відносини з навколишнім соціумом. Встановлено, що для підготовки майбутнього вихователя до взаємодії із мікросередовищем закладу дошкільної освіти необхідно його навчити застосовувати різні напрями організації діяльності інноваційного закладу. Доведено, що підготовка майбутніх вихователів може бути ефективною на основі знання сучасних принципів розвитку та формування здорового способу життя дитини та батьків. Розкрито принципи відкритості-закритості, яких мають дотримуватися майбутні вихователі у професійній діяльності.

Ключові слова: особливості; підготовка; майбутні педагоги; заклади дошкільної освіти; мікросередовище; соціум; діти дошкільного віку; професійна діяльність.

FEATURES OF THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR WORK IN PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS AND REQUIREMENTS FOR THEIR PROFESSIONAL ACTIVITIES

Viktoriia Makarchuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational Technologies and Pedagogical Creativity, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-1383-121X

E-mail: makarchukvika10@gmail.com

The article reveals the specifics of training future teachers to work in preschool education institutions in terms of requirements for their professional activity. It was established that the future teachers of the preschool education institution, first of all, need to work with parents, since the closest environment of the child is the family. Certain aspects of the activities of future educators are disclosed, in which they should pay attention to the individual determination of children's physical load. The possibilities of the preschool education institution in building its functioning in the direction of modernity, its relations

with the surrounding society are revealed. It was established that in order to prepare the future teacher for interaction with the micro-environment of the preschool education institution, it is necessary to teach him to apply various directions of the organization of the innovative institution. It has been proven that the training of future educators can be effective on the basis of knowledge of modern principles of development and formation of a healthy lifestyle for children and parents. The necessity of training future educators to ensure the psychological safety of children during their stay in a preschool institution is revealed. The ability to clearly distinguish personal traits and peculiarities of a child's mental state, to diagnose signs of children's stress state, has been established. The main forms and methods of work of future educators regarding the formation of the need for a healthy lifestyle in preschool children have been determined. The principles of openness-closedness, which future educators should follow in their professional activities, are revealed. The main trends in the training of future preschool teachers have been established, which are related to the creation of a full-fledged space for the child's development and the organization of comprehensive support for the individual development of preschool children. In the preparation of the future educator, special attention is paid to the personality of each child as the highest social value of society, instructions are given for the formation of a citizen with high intellectual, moral and physical qualities. This involves the creation of prerequisites for the development of activity, initiative and creativity of pupils and teachers, their interested interaction, as well as broad public participation in the management of preschool education.

Keywords: features; training; future teachers; preschool education institutions; microenvironment; society; preschool children; professional activity.

Дошкільна освіта на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства потребує реформування. Це пов'язано із усвідомленням педагогічною спільнотою необхідності суттєвих перетворень у професійній діяльності фахівців закладів дошкільної освіти. Такими механізмами змін є пошук та освоєння інновацій, які проявляються у переході цих закладів у режим відкритості (відкритості до життя, світу, культури, природи, сфери соціальних дій, інших людей, відкритості для різних переконань), діалогу, міжособистісного та міжгрупового спілкування) та дослідження нових якісних змін, що відповідають нагальним потребам дітей, батьків, педагогів.

Заклад дошкільної освіти є складним взаємозв'язком відносин, діяльності, спілкування, цінностей; матеріальних та технічних умов, правових та моральних норм. Зазначені взаємодії породжують особливі якості цього закладу як цілісної системи: емоційний клімат, інтелектуальну, моральну сферу та культуру, громадську думку та авторитет серед батьків вихованців. Одне із основних місць у цій системі займає вихователь закладу дошкільної освіти.

У світлі реформування дошкільної освіти виокремлюються різні підходи у дослідженнях науковців, дотичні до проблеми підготовки майбутніх педагогів до роботи в закладах дошкільної освіти, особливостей цієї підготовки та вимог до їх професійної діяльності. Так, А. Анішук [1] досліджено проблеми формування професійно-значущих та особистісних якостей майбутніх фахівців дошкільної освіти; О. Ковшар [5], С. Гаврилюк [6] розкрито сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності та специфіку підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами інтерактивних і продуктивних технологій; С. Егреші [3] схарактеризовано процес підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інноваційної діяльності, зокрема до використання інноваційних методик; А. Чаговець [7] узагальнено проблеми сучасної професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, розкрито їх професійні функції.

Отже, проблема підготовки майбутніх педагогів до роботи в закладах дошкільної освіти у аспекті вимог до їх професійної діяльності розкрита не в повному обсязі.

Метою статті є розкриття особливостей підготовки майбутніх педагогів до роботи в закладах дошкільної освіти у аспекті вимог до їх професійної діяльності.

У процесі аналізу наукової літератури встановлено, що майбутнім педагогам закладу дошкільної освіти, насамперед, необхідно проводити роботу з батьками, оскільки сім'я є первинною ланкою соціалізації дитини та виконує такі соціальні функції: комунікативну, генеративну, регулятивну, рекреативну, фелітологічну, економічну та головну – первинну соціалізацію дитини (О. Ковшар [5], С. Гаврилюк [6], А. Чаговець [7]). Дослідниками розкриті зміни, що відбуваються в сім'ї на сучасному етапі: переважання сімей нуклеарного типу, розвиток кризових явищ в сім'ї, докорінні зміни у сфері економічної функції, зміна емоційно-психологічних проявів, збільшення числа неповних сімей, що негативно позначаються на процесах нормальної соціалізації та розвитку особистості дитини. Тим самим викликають у дітей явища психастенії, депресії, підозрілості та інші захворювання нервової системи.

Також зниження якості та змісту сімейного виховання породжують зменшення обсягу знань та умінь дітей з питань гігієни, санології, організації вільного часу, що проявляється у неправильному харчуванні, адинамії (малорухливість), ігноруванні використання систем загартовування, зловживанні лікарськими засобами, відсутності індивідуально підбраного режиму дня, нерозбірливістю у виборі кола спілкування, що призводить до набуття шкідливих звичок, до зростання захворювань на вірусний характер, захворювань шлунково-кишкового тракту та появи дисгармонії фізичного розвитку.

У всіх видах діяльності, і особливо в руховій, майбутні вихователі при індивідуальному визначенні фізичного навантаження мають звертати увагу: на загальні висновки лікарів про стан здоров'я дитини та допустимі навантаження; на конкретні дані стану здоров'я в даний момент (побажання або дані розмов з батьками); на тлі загальної рухової діяльності дітей педагогами використовуються індивідуальні рухові завдання різного змісту для корекції порушень здоров'я або вирівнювання недоліків фізичної підготовленості; використовуються педагогами завдання підвищеної складності для добре підготовлених дітей та спрощені варіанти завдань для дітей, які відстали через тимчасові порушення здоров'я (через хворобу) або мають досить стійке відставання у конкретних видах діяльності [6, с. 98].

Процес формування, розвитку особистості має безперервний характер і здійснюється в постійному спілкуванні дошкільнят з однолітками, молодшими, старшими, з батьками, дорослими. Спілкування дошкільника у різних сферах його мікросередовища – це міжособистісна взаємодія, певна система соціальних відносин. Згідно з таким трактуванням, вважаємо, що середовище закладу дошкільної освіти – це не тільки зовнішня по відношенню до нього педагогічна освіта, але соціальні явища та утворення навколишнього життя, з якими він взаємодіє, здійснюючи на них свій вплив.

Якщо педагогічний колектив закладу дошкільної освіти намагається побудувати своє життя в руслі сучасності, його взаємини з навколишнім соціумом починають складатися якісно новим чином. Дитячий садок стає принципово відкритим для батьків та громадськості освітнім інститутом, готовим до різнопланової співпраці. І в цьому

випадку він отримує можливість перетворитися на культурний центр сімейного дозвілля та суспільного життя [1, с. 62].

Для того, щоб підготувати майбутнього вихователя до взаємодії із таким мікросередовищем необхідно його навчити застосовувати такі напрями організації діяльності інноваційного закладу, до яких віднесено: розширення кола учасників взаємодії з дитиною з метою забезпечення її фізичного та психічного розвитку; забезпечення розвитку дитини з опорою на варіативні програми; участь батьків, представників громадськості, педагогів у плануванні, організації та проведенні освітнього процесу, фінансово-господарської діяльності закладу; спільна оцінка фізичного та психічного розвитку дитини та розробка індивідуальних програм з виховання, розвитку та навчання дитини вдома та в закладі дошкільної освіти.

Демократизація суспільства, створення сприятливих умов розвитку активності, самостійності особистості висунули на перший план у підготовці майбутніх вихователів проблему особистості дитини як суб'єкта виховання, включення кожної особистості, дитячих колективів та його організацій до активної соціально значимої діяльності [3, с. 85].

Проте підготовка майбутніх вихователів не може бути ефективною без знання сучасних принципів розвитку та формування здорового способу життя дитини та батьків, що пов'язано із проблемою дитячих стресів, нервовими розладами та підвищеною захворюваністю, які знижують рівень їх природної активності. На думку О. Ковшар, дитина стикається з трьома пороками цивілізації: накопиченням негативних емоцій без фізичної розрядки, неправильним харчуванням та гіподинамією [5, с. 64].

Це передбачає підготовку майбутніх вихователів до створення у закладах дошкільної освіти безпечного психологічного та здоров'язбережувального середовища, що потребує набуття ними системи знань про спеціальні прийоми, методики і технології попередження різноманітних загроз та небезпек, які сприяють виникненню психоемоційної напруги дітей; можливі джерела загроз безпеці дітей; способи блокування стресових чинників та їх негативного впливу на дітей.

Психологічна небезпека для дітей закладу дошкільної освіти може бути викликана діями некомпетентного вихователя, неготовністю дітей до пропонованих фізичних та навчальних навантажень, неконтрольованою поведінкою дорослих щодо дітей, нервовим станом вихователя тощо [7, с. 101].

Серйозним стресовим фактором, як показує аналіз наукової літератури, може стати прояв авторитарного ставлення вихователя до дітей, відсутність турботи до них, уваги до організації міжособистісного спілкування дітей.

У підготовці майбутніх вихователів потрібні знання не лише професійної оцінки психічного комфорту дитини, а й визначення свого фізичного та психічного стану, відповідної рефлексії та опису своїх відчуттів, створення відповідних умов збереження нервової системи.

Майбутній вихователь закладу дошкільної освіти повинен вміти чітко розмежовувати особистісні риси та особливості психічного стану дитини, який може бути позитивним (активна поведінка та енергійні дії, бажання змінити ситуацію оптимістичним ставленням до проблем, впевненість) та негативним (втома, ейфорія, фрустрація, тривога, напруження, стрес) [2, с. 116].

Незначний вплив не здійснює руйнівної дії на здоров'я людини і часто мобілізує

її резервні можливості, сприяючи соматичному, психічному та особистісному розвитку, оскільки не перевищує стійкість людини до несприятливих впливів.

Процес підготовки майбутніх вихователів має включати вміння діагностувати ознаки стресового стану дітей, до яких віднесено: поганий сон, втому дитини, образливість, плаксивість, агресивність, непосидючість; побоювання контактів, прагнення самотності тощо. Орієнтирами такого стану дітей є: почуття радості і азарту, що проявляються дітьми, гніву або страху, тривоги і смутку, провини, розгубленості, сорому тощо, індикатором – настрій дитини.

Психологічно безпечний розвиток дитини може бути забезпечений лише комплексним впливом на всі властивості особистості та її активності. Цей вплив поєднує сукупність взаємопов'язаних середовищ розвитку дитини в закладі дошкільної освіти (освітній простір, додатковий освітній простір, інноваційний простір, психолого-педагогічна підтримка, науково-методичне забезпечення) та за його межами (медико-валеологічне забезпечення; взаємодія з соціумом; дозвілля, культурно-пізнавальний простір) [6, с. 102].

Ми вважаємо, що підготовка майбутніх вихователів має здійснюватися:

- у контексті уточнення цілей та завдань виховної діяльності закладу дошкільної освіти, а також інших соціальних інститутів, орієнтації їх на особистість дитини, її суб'єктну позицію, розвиток духовно-моральних якостей особистості, фізичне вдосконалення на основі врахування інтересів, можливостей та потреб;

- у використанні різноманітних засобів і технологій, що дозволяють повноцінно використовувати можливості закладів дошкільної освіти, інших соціальних інститутів, сім'ї, дитини для розкриття її духовно-моральних здібностей, обдарувань;

- у динамізмі, мінливості взаємопроникнення офіційних виховних інститутів із відкритим середовищем, що дозволяють використовувати виховний потенціал довкілля у всьому його різноманітті варіативності форм організації виховання дітей дошкільного віку;

- управлінні виховною діяльністю закладу дошкільної освіти, що має будуватися на основі взаємин співробітництва, творчості дорослих та дітей в умовах гуманізації, демократизації виховного процесу;

- формуванні відповідного змісту виховання, що відображає загальнолюдські цінності, культуру, реальне життя, створює всі умови для розкриття творчого потенціалу особистості, забезпечує особистості сприйняття широкою гами соціальних відносин, які існують у суспільстві.

Серед проблем підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в закладі дошкільної освіти А. Аніщук виокремлено такі: пошукову діяльність, інноваційний потенціал та клімат колективу, баланс інтересів усіх учасників інноваційної діяльності; результат (ефективність, продуктивність, оптимальність); показники інноваційного розвитку (стійкість, відтворюваність) тощо [1, с. 61].

Основними завданнями підготовки майбутніх вихователів є: забезпечення інтелектуального, особистісного та фізичного розвитку дитини; здійснення необхідної корекції відхилень у розвитку дитини; долучення дітей до загальнолюдських цінностей; задоволення дошкільнятами своїх позитивних потреб, інтересів, установок та аналогічних потреб інших людей; взаємодію із сім'єю, групою, соціумом для забезпечення повноцінного розвитку дитини.

Соціалізація пронизує всі види діяльності дитини: гру, спілкування, пізнання навколишнього світу, формами та методами забезпечення яких є заняття, ігри-тренінги з дітьми, організація консультацій для батьків тощо [4, с. 62].

Вважаємо, що майбутні вихователі у професійній діяльності мають дотримуватися принципів відкритості-закритості, що подано у кількох аспектах.

По-перше, відкритість природі, єдність з природою. Ця тенденція може проявитися у організації «зелених кімнат» у приміщеннях – маленьких по периметру внутрішніх двориків з рослинами: деревами, чагарниками, травою. Це також включення у внутрішнє середовище будівлі атриумів – пасажів, відкритих веранд, терас. Бажано передбачити проживання разом з дітьми свійських тварин – кішок, собак, яких діти доглядатимуть.

Другий аспект принципу відкритості-закритості – це відкритість кращим зразкам загальнолюдської культури – мистецтва та предметів декоративно-ужиткової творчості, специфічних регіональних особливостях культури з фольклорними елементами.

Третій аспект принципу відкритості-закритості – це відкритість суспільству. Представники суспільства, які виявляють бажання взяти участь в організації та функціонуванні середовища, повинні мати таку можливість (у рамках правових документів).

Четвертий аспект цього принципу – відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу. Середовище організується так, щоб сприяти формуванню та розвитку образу «Я»: фотопортрети дітей і дорослих, альбоми та папки з фотографіями тощо.

Отже, зміни сучасної освіти дозволяють розглядати підготовку майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти, спрямовану на розвиток дитини, її саморозвиток. Відповідно основні тенденції підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти пов'язані із установкою на створення психологічно безпечного та здоров'язбережувального середовища розвитку дитини дошкільного віку та організацією комплексного супроводу її індивідуального розвитку. Встановлено, що майбутнім педагогам закладу дошкільної освіти, насамперед, необхідно проводити роботу з батьками, оскільки найближчим оточенням дитини є сім'я. Розкрито окремі аспекти діяльності майбутніх вихователів, у якій вони мають звертати увагу на індивідуальне визначення фізичного навантаження дітей. Встановлено, що для підготовки майбутнього вихователя до взаємодії із мікросередовищем закладу дошкільної освіти необхідно його навчити застосовувати різні напрями організації діяльності інноваційного закладу. Доведено, що підготовка майбутніх вихователів може бути ефективною на основі знання сучасних принципів розвитку та формування здорового способу життя дитини та батьків. Розкрито принципи відкритості-закритості, яких мають дотримуватися майбутні вихователі у професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці моделі підготовки майбутніх педагогів до роботи в закладах дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 4. С. 59–67.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 114–119.

3. Егреші С., Вархолик Г. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інноваційної діяльності. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. Ужгород, 2019. Вип. 10. С. 84–88.
4. Кошель В. М., Юрченко Н. В. Використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності: посібник. 2-ге вид. Чернігів: ТОВ «Чернігівська картонажнополіграфічна фабрика», 2019. 150 с.
5. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами інтерактивних та продуктивних технологій: кол. моногр. / за ред. О. В. Ковшар. Кривий Ріг: КДПУ, 2020. 140 с.
6. Гаврилюк С. М., Мельникова О. М., Кушнір В. М. та ін. Сучасні тенденції підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти до професійної діяльності: теоретичний аспект: кол. моногр. Умань: Візаві, 2023. 230 с.
7. Чаговець А. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Теоретичний аспект. *Обрії*. 2015. № 1(40). С. 99–102.

REFERENCES

1. Anishchuk A. M. (2020). Profesiina pidhotovka maibutnix fakhivtsiv doshkilnoi osvity [Professional training of future specialists in preschool education]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*, 4, 59–67 [in Ukrainian].
2. Bieliienka H. V. (2012). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnix vykhovateliv ditei doshkilnoho viku v umovakh universytetskoï osvity [Formation of professional competence of future educators of preschool children in the conditions of university education]. *Naukovi zapysky. Seriya "Psykholoho-pedahohichni nauky"*. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 4, 114–119 [in Ukrainian].
3. Ehreshi S., Varkholyk H. (2019). Pidhotovka maibutnix pedahohiv zakladiv doshkilnoi osvity do innovatsiinoi diialnosti [Preparation of future teachers of preschool education institutions for innovative activities]. *Pedahohichni innovatsii u fakhovii osviti*. Uzhhorod, 10, 84–88 [in Ukrainian].
4. Koshel V. M., Yurchenko N. V. (2019). Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii dlia samovdoskonalennia maibutnix vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity v profesiinii diialnosti [Use of innovative technologies for self-improvement of future teachers of preschool education institutions in their professional activities]. Chernihiv: TOV "Chernihivska kartonazhnopolihrafichna fabryka" [in Ukrainian].
5. Pidhotovka maibutnix fakhivtsiv doshkilnoi osvity zasobamy interaktyvnykh ta produktyvnykh tekhnolohii (2020). [Training of future specialists in preschool education by means of interactive and productive technologies]. O. V. Kovshar (Ed.). Kryvyi Rih: KDPU [in Ukrainian].
6. Havryliuk S. M., Melnykova O. M., Kushnir V. M. et al. (2023). Suchasni tendentsii pidhotovky maibutnix pedahohiv doshkilnoi osvity do profesiinoi diialnosti: teoretychnyi aspekt [Modern trends in training future teachers of preschool education for professional activity: theoretical aspect]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
7. Chahovets A. (2015). Suchasna profesiina pidhotovka maibutnix vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Teoretychnyi aspekt. [Modern professional training of future teachers of preschool educational institutions. Theoretical aspect]. *Obrii*, 1(40), 99–102 [in Ukrainian].